

Jeppe Aakjærs tale om ungdom og politik

Taler

Jeppe Aakjær
Digter og forfatter

Dato

17. november 1899

Sted

Et Foredrag i „Frem“

Omstændigheder

Et Foredrag i „Frem“

1 Ungdom og politik

De har maaske læst et Digt af Sophus Claussen, som han kalder „En Fabel“?

5 — Et Parti var blevet gammelt og orkede ikke mere. Det gik da til Vorherre og bad ham hjælpe det paa Fode. Men han vilde ikke ha noget med det at gjøre. Det gjorde et meget nedslaaende Indtryk. Omsider blev det da fore slaaet, at dets Formand skulde søge at faa Fanden til at ta sig af det. Hans Fælhed var til en Begyndelse særdeles venlig mod Manden; med sin udprægede Forretningssans
10 vejrede han allerede Gevinst. — Om han maatte se Kreaturerne? — Saa hjærtens gjærne! Og Partiet blev mønstret. Alt hvad der var af graanet Dyd og skimlet Hæder; de selvbevidste Samfundsstøtter, „Raaderne“, „Naaderne“, alt det med Bravhed broderede baade for og bag togede nu forbi hans sorte Majestæt i en lang, bølgende „Fremgangs linje“:

15

Satanas grundet og klæde sig bag sit Øre: „Undskyld, Hr. Formand, med dem kan jeg ingenting gjøre.“ „Aa, men saa se dog! Kan nogen vel ønske sig mere ? alt hvad vort Land af Ærværdighed, Rang kan præstere,“ svarede Formanden angst med veltalende Tunge. „Ja, gode Mand,“ sagde Fanden. „*Men hvor er de*

20

„*Unge?*“ Som De ser, er dette jo den vante Sirup, hvormed man plejer at smøre Ungdommen om Munden. Det er gjerne Ung dommen selv, der gjør sig til Talsmand for den opfattelse, at uden den kan intet laves. Der er da ogsaa andre Røster, der maaske i lige saa udpræget Grad er tilbøjelige til at kvæde en Vise, der helst gaar paa den Melodi: „Den Gang, da jeg var Pige, da var der Piger til.“ Den
25 Opfattelse gav sig f. Ex. et meget morsomt Udslag sidste Sommer, da en lun Vendelbo, der var misfornøjet med den Holdning, som „De Unges Valgret“ indtog til Kvindesagen, formede sin Misfornøjelse i denne ene klassiske Linje:

30 „Det er en bitte skidt Ungdom, vi har nuomstunder.“ — Begge partier, baade
det der repræsenteres af den lyriske S. Cl. og det, der repræsenteres af den
prosaiske Vendelbo, er lige langt fra Sandheden. — Ungdommen er hverken det
Vidunderbarn, der legende klarer alle Vanskeligheder, eller den Kretiner, der i
sin klodsethed fordærver alt.

35

Ungdommen er noget ufærdigt, et Skud i Væxt, der næppe selv ved, hvor det
voxer hen. Barnet sidder den endnu i Ærmet. Snart er den vægelsindet, vrippen
og ugidelig, snart er den føjelig, begejstret og glad. Som oftest er den misfornøjet
med alle, fordi den er misfornøjet med sig selv. Den er de store Muligheders
40 Repræsentant, baade Dosmeren og Geniet har jo været unge. Derfor holder
man nok af at omgaas den unge varligt, man kan jo aldrig vide, hvad der kan
stikke i saadan en Fyr. Og dette, at man gjerne viser Ungdommen Hensyn, har
gjort, at altfor mange blandt de unge har taget Anledning til at tro, at de var
noget særligt. Det er jo saa heldigt, at det slaar til for enkeltes Vedkommende;
45 men da Statistiken udviser, at de fleste i en fremskreden Alder er nogle
Dosmere, saa er der en vis Sandsynlighed for, at de ogsaa har været det som unge
(anderledes kan jeg ikke forklare mig, hvorfor de fleste Ting gaar saa akavet her i
Verden). — Det er dog ikke her min Hensigt at skjælde de unge ud for
Dosmere; tværtimod, jeg hører til dem, der af al Magt ønsker at staa mig godt
50 med Ungdommen. Særlig da den, der duer noget, og jeg tvivler ikke paa, at det
er den, jeg har for mig i Aften.

Nu er den Tidsperiode, vi lever i, ikke særlig heldig for Ungdommens Trivsel,
hverken ude eller hjemme. Der lig ger en underlig Raaddenægs-Atmosfære over
55 Landene, der gjør det saa ulidelig svært at drage Aande. Efter at den stærke
Begejstring i Fyrrerne og opefter er blusset af, gaar Folk og opfører sig jævnt
kjedeligt og spidsborgerligt alle sammen. Reaktionen er ligesom Fjenden i
Biblen kommen bag paa Folkene, mens de sov, og har taget deres Vaaben, deres
Mod og deres Selvbestemmelsesret fra dem. Vi behøver ikke at gaa langt for at
60 finde Exempler, derimod langt for at finde Undtagelser. Naar Reaktionen
Krænkelser af Menneskenes medfødte Rettigheder dog bestod i grove, brutale
Overfald, saa var det ikke saa galt; for den Slags Overgreb mødes gjerne med
Modstand, det er kun i Bibelhistorien, at man vender den venstre Kind til, naar
man har faaet Dask paa den højre. Men dette er ikke Tilfældet. Reaktionen
65 møder os langt snarere, som den store Bøjge i „Peer Gynt“ med Haan og Dril og
aldrig ebbende Plagerier. Se som et nærliggende Exempel vore Dages *Finland*.

Men ogsaa Reaktionen maa jo en Gang faa bortskudt sit Krudt. Den megen Bombast, hvormed den opfører sig, er kun en Skinforestilling, der dækker over
70 den jammerligste Ormstukkethed og Tomhed. Selv i et saa gammelt konservativt Land, som vort eget, er den Tid næppe fjern, da Bæstet maa lægge sit Horn i Støvet. Højre ved det og for søger at betragte det som en Skæbnens Tilskikkelse; de, som lægger Mærke til de Ting, vil have opdaget en let for staaelig Surhed i Mundvigerne, og en Weltschmerz i Øjnene hos dette Parti, der
75 blot synes at udtrykke dette ene: Det gaar tilbage, Hakon! Det er derfor ganske sandsynligt, at vi vil komme til at opleve den Dag, da der ikke er flere Højremænd tilbage, end at Holger Danske kan samle dem omkring et Tøndebaand. Om det bliver Hr. Hørring eller Hr. Ellinger, der bliver den sidste Mohikaner, kan endnu ikke bestemt afgjøres. Kun det ved vi, at Enden er nær.

80 Saadan kreperer efterhaanden den sorte Reaktion, men bag den staar den hvide, ogsaa kaldet Moderationen; de, der nok vil Retfærdighed, men paa en moderat Maade; *det* forekommer dem selv saa genialt, os forekommer det som Vaas. — Derfor er de ikke bedre end de andre. Og Ungdommen har ingen Grund til at
85 vente sig en Vending i Tingene fra den Kant.

Altsaa den Ugidelighed, der er iblandt Ungdommen, kan til Nød undskyldes ved det Tryk, der har hvilet paa den; men det Tryk vilde mindskes, om
Ungdommen blev mere aktiv, ligesom en Byrde altid mindskes, naar man sætter
90 Hænderne imod den. — Men enhver aandelig Aktivitet vil tidlig eller sent gi sig Udslag i Politik.

Nu er der Folk, der har forsøgt at hævde den Opfattelse, at den Verden, vi lever i, er den bedste af Verdener. Det er meget muligt; det er i hvert fald den eneste,
95 vi kjender noget ordentlig til; men derfor behøver den ikke at være saa særdeles god endda. Jeg maa tit tænke paa Skræddersvenden hos Heine, der en Aftenstund stod i sine Laser og saa ud over nogle elendige, faldefærdige Hytter nede i en Dal, mens han sukkede: „Javel skabte Vorherre Verden i sex Dage, men det blev saagu’ ogsaa derefter!“

100 Vist er det, at lige fra den første Dag Jorden svinged sig om sin Tap, har der været noget Kludder i Værket. Og trods Tylvtetal af Samfundsreformatorer, trænger den stadig lige haardt til at gaas efter i Sømmene. For at tale alvorligt: rundt om os ligger der en Verden i Venten. Alt er næsten ugjort, og en Ting er
105 aldrig saa snart gjort, før den trænger til at gøres om igjen. Dette evige om igjen,

det er *Politik!* — Tillad mig at gribe et raat Exempel:

110 Har De set 17 Pattegrise bestorme en So, der kun har 13 Patter, saa har De set
noget meget lærerigt. Der er et Slagsmaal, en Stritten, en Strudjen, et Raseri og
en Existenskrig, der er det fortrinligste Billede paa Kampen for Tilværelsen.
Man støder hinanden i Bagen, man bider hinanden i Ørene; den der har faaet
Tag om Patten lukker Øjnene og slaar Krøller paa Halen. Den, der ikke fik fat i
115 noget som helst, løfter sin Tryne til Hyl. Det er den politiske Klassekamp i sin
mest primitive Form.

Som oftest er den lidt mere indviklet, men betydelig mindre oprigtig i sine
Ytringer.

120 Da Politik omfatter hele det materielle Velvære og gaar et godt Stykke ind i det
intellektuelle, vilde det være yderst letsindigt af Ungdommen at skubbe Politik
fra sig, som noget der ikke vedkommer den. I fordums Dage, da var
Ungdommens Trang til at give sig af med Politik, mindre bydende. Det var før
de Tider, da man blev sin egen Lykkes Smed, dengang da Vorherre havde et
125 aparte lille Kig hul ned til enhver af os og gav enhver sin beskikkede Del; det var
de gyldne Tider, da Hunger og Sygdom, Misvæxt! og Jammer af ethvert Navn
kom direkte ned til Menneskenes Børn fra de højeste Himle, og
Menneskebørnene tog mod Tilskikkelserne uden Knur og takkede til. Se da var
Politik ret overflødig. Den Smule, der kunde komme til Anvendelse, kunde
130 ypperlig bestrides af Landsfaderen, der ikke var mindre urørlig i sin majestætiske
Retfærdighed end Forsynet.

Men *vi* har mistet Troen paa retfærdige Forsyn, saasom vi altfor ofte har grebet
disse Forsyn i Partiskhed. Enhver har følelsen af, at han nu maa klare sig selv, og
135 leve Livet paa egen Haand. Derfor erstattes, Gudskelov, Aar for Aar Religionen
af Politiken; men desværre endnu langt fra nok. Tænk om der for enhver af os i
vor Barndom var bleven anvendt den samme Tid til at indvi os i det Samfunds
Love og Vilkaar, som vi dog lever og *skal* leve i. Tænk om det den Gang var
bleven fortalt os, hvor inderligt vi er knyttet sammen med Samfundslegemet,
140 hvor sely den allerubetydeligste Lov griber ind i Menneskeskjæbnerne og bøjer
dem, som Vinden bøjer Rørene paa Strandbredden.

Ja for det er jo Sagen; den mindste Forandring f. Ex. i Toldloven vil kunne
mærkes ligefra Slottet og ned til den gamle Mutter, der med Øjne, der er røde af

Røg, staar og rører Melet rundt i sin Grød. — Men tænk om den dybe Respekt for Samfundets Trivsel og Vel var bleven oparbejdet i os, at vi var bleven bekendte med det Ansvar vi har mod det Samfund, i hvilket vi lever, fremfor at indvies i tomme Spekulationer om en hinsidig Existens hvor vi øjensynlig har grumme lidt at gøre.

Jeg maa tænke paa et Sted i *I. P. Jacobsens* „Niels Lyhne“ (S. 184) hvor han skildrer den Lykkefølelse, der maa gribe Menneskene den Dag, de frit kan juble: „Der er ingen Gud; den Dag skabes der som med et Trylleslag ny Himmel og ny Jord. Først da bliver Himlen det fri uendelige Rum, i Stedet for et truende Spejderøje. Først da bliver Jorden vor og vi Jordens, naar hin dunkle Saligheds og Fordømmelsesverden derude er bristet som en Boble ... Og hvilken Intensitet vil det ikke give Livet, naar alt skal rummes i det, og intet er lagt hen udenfor. Den uhyre Kjærlighedsstrøm, der nu stiger op mod den Gud, der troes, naar Himlen er tom, da vil den bøje sig hen over Jorden, med elskende Gang imod alle de skønne, menneskelige Egenskaber og Evner, som vi har potenseret og smykket Guddom men med, for at gøre den vor Kjærlighed værd.“

Om blot den Kapital, der i Tidernes Løb er bleven anvendt til at redde Sjæle, var bleven brugt til Baade for Kroppene!

Det skulde vi da lære af Politiken at holde os til Jorden; mens Religionen peger paa Himlen og det tomme Rum, peger Politiken energisk mod Jorden og den enkeltes og det heles jordiske Lykke. Det er det sunde ved den, at den er et Barn af Jorden, fri for al blodløs Mystik. Og har man udsat sin Hjerne for Religionens virrende Deliriumssyner, da er det at vende tilbage til Politik som at nyde en ren Slurk fra Jordens eget kølige Væld. Politik — det er det at eje en Ko paa Toften og en Gris ved Truget, det er det at ha en glad Kvinde i et sollyst Hjem; Politik er en Høne i Gryden og en Stemme i Raadet.

Og det er Mandsgjærning at gi sig af med Politik —; tit naar jeg sad paa min Referentstol dernede i Folkethinget og Forhandlingen gik sin Gang — maatte jeg tænke paa et Krigsraad, der mødes før Slaget. — Jeg ved nok, at vore egne Rigsdagsmænd næppe ser Sagen saaledes, men det er fordi de ikke tar deres Opgave alvorlig nok. Thi kan der vel tænkes noget mere alvorligt end det at repræsentere et Folk, at bane Sporene for kommende Slægter?

Er de Ord, som de engelske Politikere i disse Dage lader falde i deres Parlament,

185 ikke ligesaa virkningsfulde som veritable Bajonetter og Sprænggranater? En
eneste Udtalelse af en anset engelsk Politiker kan i denne Time sende tusinde
Mand i den visse Død. I gamle Dage om styrtede man Jerikos Mure ved at blæse
i Trompeter. Det samme Kunststykke gjør nu til Dags en fremragende Politiker
ved et Aandepust, ved et eneste Ord. Derfor er der ingen, der kommer Guderne
190 saa nær, som de store Politikere; tror de ikke en von Bismarck tit har følt sig som
en Zeus, der sad paa sit Friedrichsruh og legede med Tordenkiler, mens
Menneskestrømmen og Menneskeskjæbnerne larmede under ham, „som Havets
Bølger under Maanen“. Derfor gives der intet større Ansvar end det, der hviler
paa en stor Politiker — og derfor vilde en Mand som Chamberlain, der er ifærd
195 med at styrte Evropa ud i en uret færdig Verdenskrig, være let straffet om der sad
1000 Bajonetter i hans Hjærte.

— Men vi vender hjem fra Storpolitiken til vor egen lille varme Oynkrog; for vi
kommer vel næppe med i Verdenskrigen; vi plejer gjerne, som det er sagt, at
200 sidde som Spurven under Tagskjægget, til Uvejret er drevet over.

De fleste er tilbøjelige til at anse Politik for noget over alle Grænser kjedeligt; der
er Folk, der vilde rejse til Trankebar for at hitte et sjældent Frimærke, men ikke
vilde gaa op paa Dom- og Raadhuset for at afgive deres Stemme. Nu skal det
205 indrømmes, at dansk Politik i øjeblikket er lidet lysteligt at se til og hel slet at faa
Forstand af.

Dansk Politik har lidt for længe haft til Valgsprog de flynderflade Ord:

210 Det Bedste er det Godes værste Fjende.

I Aar og Dag har vor Politik fattedes enhver ideel Stræben, — Den *gode* Lov
faar vi ikke, saa tager vi den *mindst slette*; det er jo som hvis en ung Kvinde vilde
sige: Jeg faar ikke den smukke unge Mand, jeg elsker; lad mig da saa i Guds
215 Navn ta Krøblingen, som jeg afskyr. Nej, saa dan handler ingen god ung Pige;
men hun venter og blir ved at herse med de gamle Forældre og de stædige
Tanter, til hun omsider faar den unge Mand, hun holder af.

Saadan vilde jeg, man skulde handle ogsaa i Politik; — hellere ingen Mad end
220 fordærvet Mad; hellere ingen Lov end en skidt Lov. — Og saadan vilde man
ræsonnere, om der var mere Ungdom og saaledes mere Idealitet i vor Politik.

— I *Firserne* da gik Politik anderledes Folk ind paa Livet; da rykkede den med
225 fuld Musik lige op under vore Vinduer. Saasnart vi satte vore Fødder paa
Gaden, følte vi os som Statsborgere, som Medlemmer af et hemmeligt Komplot,
der forberedte Fremtiden; men det er Mennesket jo til enhver Tid, det er bare
ilde, at han ikke altid er sig det bevidst.

230 — Det kan vi godt indrømme de misfornøjede, at Livet har mistet sin
Spænding; alt er nu omstunder saa selvfølgeligt. — Der er ingen Risiko mere
ved at leve. Det var anderledes den Gang, man prøvede den menneskelige
Oprigtighed over en sagte Ild. Den Gang en ubetydelig Afvigelse fra
Katekismen bragte sin Mand paa Baalet!

235 Ligesom det historiske Drama med sine Dolke og Drab og Ildebrande paa vore
Scener er bleven afløst af den borger lige Komædie med strømpestrikkende
Matroner og pyntede, giftefærdige Døtre omkring en hyggeligt buldrende
Kamin — saadan er ogsaa de vilde Revolutioner afløste af den parla mentariske
240 Debat, hvor en udlevet Olding „med Kalot og Maane“ er istand til blot ved et
Klem af sin Klokke at faa de vildeste Parti-Lidenskaber til at lægge sig ved hans
Fødder, som lydige Hunde. — Hvem har nogensinde set saa meget som en
knyttet Næve, ikke at tale om en dragen Klinge. — Nu jævnes selv de dybeste
Konflikter ved Fraser og Flovser og Overlistelser, men først og fremmest ved en
245 geschæftig Sjakren: Slip du fra *mit* Øre, saa skal jeg slippe fra *dit* Haar.
Begejstringens hellige Ild, der flammede bag Fortidens ophøjede Veltalenhed og
drev Fyrrernes Ungdom under Hurraraab imod Bajonetterne, dens Aske er kold
og ingen ofrer mere paa dens Altre. — Den, der nu vilde lægge sit Hjærte i
Debatten, vilde vække en Skoggerlatter hos Balkonens Journalister. Alt dette er
250 sandt.

Men Ungdommen kunde gi Politiken noget af sin uundværlige Idealitet tilbage,
og maaske atter bibringe os noget af den Spænding, som Nutids-Livet har
mistet.

255

For at gjentage det:

Politik vækker Selvtænkning, den skaber Personlighed og Karakter, hvad der
nok kan tiltrænges i vor udglattende Tid. I Politik, der er alt stort, naar du først
260 har faaet Øje paa, hvad det gjælder. Her er kjæmpende Hære, der ganske vist
ikke strides med haandgribelige Vaaben, men med Ord og Stemmemajoritet.

Du tar ikke din Avis op en eneste Dag, uden at du tæller nogle slagne, hvem Kampen var for haard, det kan være nogle russiske Studenter, der er blevne
265 deporteret til Sibirien, eller det kan være en fattig Kvinde, der er død af Sult i dit Nabolag. Variationerne er uendelige, men Aarsagerne overalt de samme: Samfundets bagvendte Ordning. — Kan nu nogen ung Mand se paa alt dette uden at tage Parti, kan han se Urettens Voldsmænd spidde sine Ofre uden for vore Vinduer uden at komme dem til Hjælp. Nej, han burde ikke kunne det. Og
270 dog, hvormeget gjør vi for at drive Uretten ud? Hvad gjør vi for at vække den offentlige Indignation, naar f. Ex. en Fabriksejer paafører sine Arbejdere en langsom Forgiftning ved at lade dem arbejde i usunde Rum, mens han selv trækker sig tilbage til en yndig Villa ved Sundet for der at nyde det Rov i Fred og Mag, som han har gjort i Arbejdernes Løn? — Eller lægger vi den Godsejer et
275 Halmstraa i Vejen, der bruger Bunker af Penge, hvoraf han ikke selv har frembragt en Øre, til Heste, til Vine, til Skjøger, mens de Familier, der har slidt sig krumme paa hans Jord, sidder rundt om i deres gjennemblæste Straahytter og tærer den Sulteløn, som han har slængt til dem? — Nej, mine Herrer, vi har ikke den rette Agtelse for den menneskelige Lidelse, ellers tog vi stærkere Del i
280 Politik.

Og hvilken Politik! — Ja, det Svar kan ikke være vanskeligt for Dem, Arbejdernes Sønner og Døtre.

285 Politiken tilspidser sig mere og mere til en Kamp mellem dem, der frembringer, og dem, der blot tærer; da de første er langt de fleste, kan Kampens Udfald i Længden ikke være tvivlsomt; især efter at Kampen er bleven organiseret. Ganske vist, de tærende, Snylterne, har endnu Magten, Lovhjemlen, Vaabnene, hele det mægtige Arsenal af gammel Ret og gammel Hævd — men det er dog
290 Arbejdernes Hænder, der skal svinge Vaabnene *mod* Arbejdere; hvad om de nu nægtede det; og de vil nægte det den Dag, de bliver sig selv bevidste.

Det fortælles, at man i visse gamle Oldtidsstater ikke vovede at tælle Slaverne, for at disse ulykkelige ikke skulde komme under Vejr med, hvormange de var. —
295 Endnu er vore Arbejdere vel ikke helt klare over deres Tal og deres Magt; de ligner endnu den blindede Samson, der maatte gjøre Opvartning ved Filister-Banketten. — Men der er apaaet, at Samson skal faa sit Syn igjen, og da ve Filistrene!

300 Lad Ungdommen derfor i 'Tide ta' sit Parti, og lad vort Blod hedes i den Tanke,

at vi er med i en Bevægelse, der omspænder den hele Jord og ikke kan standse, før Jorden standser.

305 Vi, den fritænkernes Ungdom, der er bleven plyndret for saa mange Idealer, der ser alle vore Gudebilleder søn derbrudte omkring os, lad os ta' Samfunds-Politiken ind til vor Barm, lad det være vort Ideal at gjøre denne Jord saa herlig som muligt. Lad dette være vort Valgsprog:

310 *Jeg vil ikke gjøre Uret, og jeg vil ikke finde mig i Uret!*

— En saadan Leveregel har Vingefang nok til at bære et Menneske lykkelig til hans Grav. Alle Guder, alle Paradisspejlinger svinder hen som Skyer i Luften ved Siden af dette.

315

— Og skulde Vinden saa gaa os imod — og det vil den ofte, naar vi stiller os i Arbejdernes Geledder — lad os saa huske de Ord, der stod paa en gammel Stridsøxe :

320 „Hvis der ikke *er* Vej, saa hugger jeg mig Vej.“

Kilde

Aakjær, Jeppe. 1919. Artikler og taler. 1887–1918. København og Oslo: Gyldendalske Boghandel – Nordisk Forlag

325

Kildetype

Dokumentation i bogværk

Tags

Foredrag

330

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/jeppe-aakjaers-tale-om-ungdom-og-politik-1899>

335